

OPUS

KLASİK MÜZİK DERGİSİ

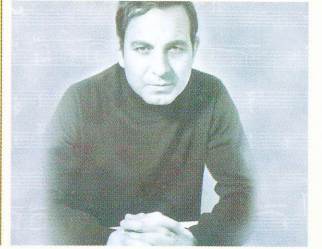
SADECE
OPUS'TA

JASCHA HEIFEST'İN
İSTANBUL'DA
BİTİRDİĞİ ESER

OPUS ÖZEL

İLHAN BARAN'IN ARDINDAN

BAROK FLÜT USTASI
NİHAN ATALAY

9 771309 941813

MERSİN'DEN YETİŞEN WIENIAWSKI BİRİNCİSİ

Veriko Cumburidze

CSO 190. YAŞINI KUTLADI

VERİKO TÜRKİYE'DEKİ İLK KONSERİNİ BURSA'DA VERDİ

ULUSLARARASI KOROLAR/KORO ÇALIŞTAYLARI

BESTECİ FLÜTİSTLER VE FLÜTÜN GELİŞİMİ

İZMİR'DE BİR OPERA BUFEA KLASİĞİ: SEVİL BERBERİ

MÜZİKTE ÖRGÜN VE YAYGIN EĞİTİMDE NE
ÖĞRENIYORUZ?!

CD / DVD - KİTAP ELEŞTİRİLERİ

Sayı 27 Fiyatı: 11 TL
15 KASIM - 15 ARALIK 2016
HER AYIN 15'İNDE ÇIKAR
www.opusklasik.com

1928'DE İSTANBUL'DA BİTİRİLMİŞ BİR ESER JASCHA HEIFETZ'İN RAMEAU'DAN YAPTIĞI RİGAUDON UYARLAMASI

1928'in Ekim ayı sonunda Heifetz ve eşlikçisi piyanist Isidor Achron Viyana'da (26 Ekim) ve Budapeşte'de (28 Ekim) birer resital verdiler. Daha sonra İstanbul'da Beyoğlu Fransız Tiyatrosu'nda iki kez müzikseverlerin karşısına çıktılar (31 Ekim ve 3 Kasım). Heifetz'in Rameaua-Rigaudon'un keman-piyano uyarlamasının son sayfasına elyazısı ile düştüğü

ibare (Constantinople, Oct. 31, 1928) çalışmanın 31 Ekim 1928'de İstanbul'da bitirildiğini gösteriyor. Bu da sanatçının şehirde verdiği ilk resitalin tarihi oluyor.

ÖMER EĞECİOĞLU

Yetmiş seneyi bulan sanat yaşamı süresince Jascha Heifetz (1901-1987) dünyanın dört bir tarafında konser verdi ve Barok çağdan yirminci yüzyıla kadar yazılmış çok sayıda eserin kaydını gerçekleştirdi. Litvanyalı bu harika çocuk kayıt yapmaya 1925 yılında Victor plak şirketi ile yaptığı özel kontratla başladı, aynı yıl da Amerikan vatandaşı oldu. Heifetz'in müzikseverlere ve keman öğrencilerine bıraktığı plaklar keman ve müzik dünyası için bir miras niteliğini taşıyor.

Heifetz sadece keman ustalığını üstün bir düzeye yükseltip bütün bir nesil için ilham kaynağı olmakla kalmadı, sanatçının müzik-severlerden çok keman sanatçılarının daha yakından tanıdığı başka bir yaratıcı yönü de vardı; keman ve piyano için yüzelliye yakın uyarlama yaparak bu repertuarın büyümesinde büyük rolü oldu. Bu uyarlamalar yirminci yüzyıl keman literatüründe özel bir yer tutuyor. "Minik parçalar" dediği bu uyarlamaların büyük bir kısmını kayda alan sanatçı bunları konser programlarına da dahil etti, bazılarını virtüöz bis parçası olarak kullandı.

En çok tanınan uyarlamaları arasında Hora Staccato (1929), Leopold Godowsky'nin Alt Wien'i, ve George Gershwin'nin Porgy and Bess'inden sevilen melodiler sayılabilir. Fazla bilinmeyen bir keman-piyano uyarlaması ise Jean Philippe Rameau'nun Rigaudon'u'dur. Rigaudon uyarlamasının ilginç bir tarihi var: sanatçı eseri 31 Ekim 1928'de İstanbul'da bitirdi. Bu gün de 1928 sonbaharında çıktığı Avrupa turnesinin bir parçası olarak İstanbul'da verdiği iki resitalin birincisine denk geliyor. Bir sonraki sene eser New York'ta Carl Fischer tarafından yayımlandı. Rameau-Heifetz Rigaudon ustanın kayda aldığı eserler arasında bulunmamakla beraber o zamandan bu yana ünlü bir çok keman ustası tarafından kaydedilmiştir. Rameau'nun orijinal Rigaudon'u zaten Heifetz'den önce ve sonra gelen birçok müzisyen tarafından çeşitli müzik aletleri ve oda müziği toplulukları için düzenlenmiş olarak yayımlanmıştır.

Rigaudon Barok çağı Fransa'sında belli başlı besteciler tarafından sık sık kullanılan popüler bir dans formuydu. Rameau'nun hemen her operasında ve bazı klavsen eserlerinde Rigaudonlar bulmak mümkün.

Birçok kaynakta Heifetz'in Rigaudon uyarlamasının Rameau'nun "Pièces de Clavecin" eserinden alınmış bir klavsen parçası esas alınarak yapıldığı veriliyor: örneğin Heifetz'in eserleri üzerine yazılmış kitaplar ve tezlerde, CD notlarında, kütüphane kayıtlarında, belli başlı plak şirketleri-

nin internet sitelerinde Rameau-Heifetz Rigaudon'un Pièces de Clavecin'den alındığı şekilde bilgi görülebilir. Rameau çok sayıda Rigaudon tarzında bölüm bestelediği için günümüzde en çok tanınan Rigaudonların Rameau'nun klavsen eserlerinden geldiği doğrudur. Ama Heifetz'in uyarlamasının kaynağı "Pièces de Clavecin" den değil, Rameau'nun Dardanus operasından alınmış bir melodidir. İşleri büsbütün karıştırarak şekilde, bu operanın da birbirinden oldukça değişik iki versiyonu vardır: 1739'da Paris'te sahnelenen orijinali, 1744'de sahnelenen revizyonu. Heifetz'in kaynak olarak kullandığı Rigaudon, Dardanus'un sadece orijinal 1739 versiyonunda yer alır. Bu eser Rigaudon de Dardanus, (Dardanus'tan Rigaudon) célèbre Rigaudon de Dardanus (Dardanus'tan sevilen Rigaudon) ve özellikle Fransız müzik çevrelerinde ise vieux Rigaudon (eski Rigaudon) olarak bilinmektedir.

Jascha Heifetz

Amerikalı besteci ve müzik eleştirmeni Deems Taylor, Heifetz'e 1939'da özgeçmişini olarak ne yazmasının uygun olacağını sorduğunda Heifetz şöyle demişti: "Mümkünse kısa olsun. Şöyle diyebilirsiniz: 'Rusya'da doğdu, ilk dersini üç yaşında aldı, ilk konserini yedi yaşında verdi, Amerika'da ilk 1917'de çaldı.' Bu kadar yeter de artar."

Jascha Heifetz 2 Şubat 1901'de o zamanlar Rus İmparatorluğu'na bağlı olan Litvanya'da doğdu. İlk keman derslerini üç yaşında babasından almaya başladıktan sonra genç yaşta St. Petersburg'da ünlü keman hocası Leopold Auer'in öğrencisi oldu. Bir harika çocuk olarak altı yaşında solist olarak Mendelssohn keman konçertosuyla sahneye çıktı. Çaykovski'nin keman konçertosunu ise onbir yaşında Berlin'de seslendirdi. 1917 yılında ABD'ye göç etti, ve aynı yılın 27 Ekiminde Carnegie Hall'da ilk kez Yenedünya dinleyicisinin önünde çaldı. Heifetz'in teknik mükemmelliği ve müzikalitesi büyük coşku uyandırdı ve genç virtüöz baş döndürücü bir hızla şöhrete ve sanat dünyasının en yüksek doruklarına ulaştı. Kemanda çıkardığı sesin kalitesi, tekniği, becerisi, zerafeti ve üstün müzik anlayışı onu yirminci yüzyılın en büyük kemancılarından birisi yaptı. Heifetz keman icrasında yeni bir standart yarattı denebilir.

Dünyanın dört bir köşesinde verdiği konserlere ek olarak Heifetz yüzyılların birikimi olan birçok eseri ve modern bestecilerin kendisine ithafen yazdığı çok sayıda yirminci yüzyıl yapıtını kayda aldı. Son zamanlarda bu tarihi kayıtlar RCA tarafından CD formatında Red Seal ve Victor Gold Seal etiketleriyle yayımlanmış bulunuyor.

Heifetz 1940'larda ABD'nin batı yakasındaki Kalifornia eyaletine yerleşti. Hayatının son yirmibeş yılında ise burada müzik öğretti, 1960'dan 1987'deki ölümüne kadar Los Angeles kentinde hem University of California Los Angeles, hem de University of Southern California üniversitelerinde çalışarak keman ustalık dersleri verdi.

Heifetz'in uyarlamaları

Heifetz dünyaca ünlü ve saygın bir kemancı olmasına rağmen besteci ve uyarlamacı olarak keman repertuarına katkıları yeterince bilinmez. Kendisi keman ve piyano için çok sayıda eserin uyarlamasını yaptı. Bunların arasında klasik standart repertuardan eserler, solo piyano eserleri, halk şarkıları ve popüler melodiler bulunuyor. Heifetz'in elli kadar yayınlanmış uyarlaması var. Kendisi bunları hem konserlerinde seslendirdi hem de bis parçaları olarak kullandı. Usta sanatçının elinde bu kulağa tanıdık gelen parçalar dinleyicileri kendinden geçiren bir karakter kazandı. Heifetz'in uyarlamaları aynı zamanda genç kemancılara yorum ve teknik öğretme amacıyla da kullanılıyor.

Bir uyarlamacı olarak Heifetz armonik yapıda değişiklikler yapmaktan çekinmedi. Ama uyarlamalarında piyano ile keman arasındaki dengeyi korumaya ve orijinal eserin ruhunu yaşatmaya dikkat etti. Düzenlemesi ve yayına hazırlamasında en ince detaylara kadar indiği, kusursuz ve etkin bir icra için anlatım ve nüans terimleri üzerinde ne kadar dikkatle çalıştığı geriye bıraktığı uyarlamaların el yazısı orijinallerinde görülebilir. Öğrencisi Ayke Agus'un yazdığına göre Heifetz özellikle Gershwin'den yaptığı uyarlamalar ile gurur duyuyordu: "Uyarlamalarını büyük bir titizlikle kaleme alırdı. Yay tutma şekillerini, süslemeleri, ifadelendirme ve teknik işaretlerini en ufak ayrıntılarına kadar verir, ve bunları sadece keman değil aynı zamanda piyano partiyonunda da yapardı." Heifetz'in 1986 yılında bitirdiği son iki uyarlaması Rachmaninoff'un, Op. 32, prelüdlere No. 7 ve No. 12 oldu. Üzerinde çalıştığı ama bitiremediği son keman-piyano uyarlama projesi ise Gershwin'in An American in Paris'i'di.

Heifetz keman ve piyano için ilk uyarlamasını 1927 yılında Meksika'da yaptı. Dünya çapında büyük bir konser turnesinin bir parçası olarak bu ülkeyi ziyaret ediyordu. Bu ilk çalışma Meksikalı besteci Manuel Ponce'nin çok sevilen Estrellita'sıdır (1912). Heifetz bu melodiyi bir kafede duydu, hemen otel odasında üzerinde çalışmaya koyuldu. Bütün gece çalışarak bitirdiği uyarlamayı ertesi geceki resitalinde çok hoşlandığı Meksika'ya bir armağan olarak seslendirdi.

En ünlü uyarlamalarından biri şüphesiz Romen besteci Grigoraş Dinicu'nun aranjmanını kullanarak yaptığı 1929 tarihli Hora Staccato'dur. Heifetz 1982'in sonunda İstanbul'dan iki resital için Bükreş'teydi. Bir kafede Dinicu'nun horasını duydu. Bükreş Konservatuarı mezunu olan Romen müzisyen Dinicu 1906 tarihli bu Romen dans müziğini kendisi aranje etmişti. Heifetz eserin yayın haklarını 1930'da Dinicu'dan satın aldı, kendi uyarlaması ile virtüöz bir bis parçası olarak hora aynı yıl Carl Fischer tarafından yayımlandı. Hora Staccato Heifetz'in en tanınan ve sevilen uyarlamalarındandır.

1928'de Heifetz

Jascha Heifetz, 28 Temmuz 1928. (OVAL KULLANALIM)

Heifetz Rameau-Rigaudon uyarlamasını 1928 yılının sonuna doğru çıktığı Avrupa turnesinde bitirdi. Daha Şubat ayında bir başka turneyi tamamlayarak Avrupa'dan Amerika'ya yeni dönmüş olan Heifetz için 1928 zaten çok yoğun bir yıl oldu. Sanatçının Amerika'ya dönüş yolculuğu ile ilgili anlatmaya değer ilginç bir nokta var. Heifetz'i Amerika'ya getiren büyük yolcu gemisi Paris, kötü hava koşulları nedeniyle New York limanına beklediği gün değil de bir gün gecikmeyle 27 Şubat 1928'de ulaştı. Tesadüfen aynı gemide Davidov adıyla bilinen 1712 yapımı ünlü Stradivarius viyolonsel de Amerika yolcusuydu. O zamanki değeri \$85.000 olan bu viyolonsel New York'ta Wurlitzer Yaylı Çalgılar koleksiyonuna katılmak üzere getiriliyordu. Davidov doğal olarak transatlantığın ambarında değil de kaptanın kamara-

sında seyahat etti. Viyolonsel kısa bir süre sonra Macy's mağazalarının varisi Herbert Straus tarafından Wurlitzer'den satın alındı. Aradan geçen senelerde bu Stradivarius'u kullanan sanatçılar arasında İngiliz viyolonselci Jacqueline du Pré gibi ünlü müzisyenleri sayabiliriz. Davidov'u günümüzde ise usta viyolonselci Yo-Yo Ma kullanıyor.

Heifetz 20 Ağustos 1928'de New York'un Mayfair otelinde sessiz film yıldızı Florence Arto Vidor ile evlendi. Törenin hemen ardından basında çıkan haberlere göre sene sonu Avrupa'ya turneye çıkmayı planlayan Heifetz'e eşinin refakat edip edemeyeceği belli değildi. Gerçekten de Eylül ayının sonunda, yani evliliğinden bir ay sonra Heifetz İngiltere'ye doğru yola çıktığında eşi film yükümlülükleri nedeniyle Kaliforniya'ya gitmek zorunda kaldı. Heifetz İngiltere'ye varduktan sonra 1928 sonu konser turnesi onu birçok Avrupa ülkesine götürdü, bunların arasında İsviçre, Türkiye, Romanya ve Yunanistan da yer almaktaydı.

Rameau-Heifetz Rigaudon

1928'in Ekim ayı sonunda Heifetz ve eşlikçisi piyanist Isidor Achron Viyana'da (26 Ekim) ve Budapeşte'de (28 Ekim) birer resital verdiler. Daha sonra İstanbul'da Beyoğlu Fransız Tiyatrosu'nda iki kez müzikseverlerin karşısına çıktılar (31 Ekim ve 3 Kasım). Heifetz'in Rameau-Rigaudon'un keman-piyano uyarlamasının son sayfasına elyazısı ile düştüğü ibare (Constantinople, Oct. 31, 1928) çalışmanın 31 Ekim 1928'de İstanbul'da bitirildiğini gösteriyor. Bu da sanatçının şehirde verdiği ilk resitalin tarihi oluyor.

Uyarlama Litvanya doğumlu Amerikalı besteci ve keman virtüözü Joseph Achron'a (1886-1943) ithaf edilmiştir. Joseph Achron Amerika'ya iltica ettikten sonra önceleri ülkenin doğu yakasında yaşadı, daha sonra Hollywood'a yerleşerek film müziği bestecisi olarak çalıştı. Heifetz sanatçı olarak çok saygı duyduğu bestecinin Hebrew Melody'sinin keman-piyano uyarlamasını yapmış, kendinden bir de keman konçertosu istemişti. Bu konçertonun prömiyeri 1939'da Los Angeles'te yapıldı. Joseph Achron, Jascha Heifetz'e senelerce eşlik eden Isidor Achron'un (1892-1948) büyük kardeşidir. Isidor ise St. Petersburg konservatuarında müzik okudu. Heifetz'e ilk kez kemancının 1909'da çocuk virtüöz olarak çaldığı St. Peterburg'da eşlik etti, daha sonra 1920'lerde Amerika'ya göç etti, 1923-33 yılları arası Heifetz'in vazgeçilmez eşlikçisi oldu. Beraber bütün

dünyayı dolaşarak sayısız konser verdiler, Isidor Achron sanatçının çok sayıda kaydında da yer aldı, 1933'den sonra ise kariyerini besteci ve solist olarak sürdürdü.

Heifetz'in Rameau-Rigaudon uyarlaması orijinal iki bölmeli biçime sadık kalmakla beraber eseri Mi majör/minör tonuna taşımıştır. Keman partisi orijinaline sadık kalınarak yapılmış ama piyano partisi neredeyse romantik denilebilecek geniş akorlar, kromatik pasajlar ve hatta cazdan esinlenmiş armonilerle zenginleştirilmiştir. Özellikle minör bölümde Heifetz'in armonileri orijinalinden çok değişik, pavana benzer bir hava yaratır.

Heifetz'in elyazısı ile Rameau Rigaudon'un keman ve piyano uyarlamasının giriş ölçüleri ve sonu. Orijinal melodi Sol majör/minör tonalitesinde olup Rameau'nun operası Dardanus'un 1739 versiyonundan alınmadır. Elyazısı nota Library of Congress Heifetz Collection'da bulunmaktadır (Box 12, Folder 12). Jascha Heifetz Estate'in izniyle kullanılmıştır.

1932 yılından itibaren Heifetz'in uyarlamaları popüler olmaya başlamıştı. Musical Quarterly dergisi 1932 Ocak ayı sayısında Carl Fischer müzik yayınevinin piyasaya çıkardığı en yeni Heifetz keman-piyano uyarlamalarının reklamını veriyor. Şu sözler kullanılmış: "Keman sanatçısına bunların Heifetz uyarlamaları olduğundan öte bir şey söylemek gerekmiyor. Bestecinin yaratıcılığı ve eşsiz yorumcunun fikirleri zevkle harmanlanmış." Carl Fischer'in bu reklamında Rameau Rigaudon'un yanısıra şu eserler yer alıyor:

Estrellita, My Little Star. Mexican Sere-nade (Ponce)
Rigaudon (Rameau)
Larghetto, from the Concerto for String Orchestra (Vivaldi)
Hora Staccato, Roumanian (Dinicu)
L'Après-Midi d'un Faune (Debussy)
Mouvements Perpetuels, I-III. (Poulenc)
Sevilla (Albeniz)
Tempo di Valse (Arensky)

Fransa'nın eski Dauphiné yöresinde Rigaudon dansı yapan bir çift.

Rameau'nun klavyeli çalgılar için eserleri

Rameau'nun klavyeli çalgılar için yazdığı eserler "Pièces de Clavecin" (Klavyen parçaları) adı altında üç cilt olarak aşağıdaki sırada yayımlanmıştır:

1. Premier livre de Pièces de Clavecin, 1706, (9 parçadan oluşur)
 2. Pièces de Clavecin (Avec une Methode pour la mecanique des doigts), 1724, (21 parçadan oluşur)
 3. Nouvelles Suites de Pièces de Clavecin (Avec des remarques sur les différens genres de Musique), 1728, (15 parçadan oluşur).
- Solo klavyen için yazdığı toplam elli kadar esere ek olarak onaltı da klavyen üçlüsü bulunmaktadır. Rameau daha sonra bu üçlülerden beşini solo klavyen için uyarladı. Bestecinin klavyen eserlerinin tümü kırk yaşlarında opera bestecisi olarak ün kazanmasından önceki çalışmalarındandır. Bazılarının kaynağı danslar olmakla beraber, genre parçaları adı verilen diğerleri ise belli bir fikri veya hissi ifade etmeye yönelik dramatik yapıtlardır. Bunların çağrıştırmaya çalıştığı konu genellikle başlıklarında bulunabilir. Rameau'nun son iki ciltte yer alan klavyeli çalgılar için eserlerinin çoğunda böyle tasvire yönelik renkli başlıklar bulmak mümkündür: "Kuşların Toplantısı", "Köylüler", "Girdaplar", "Tepegözler", "Muzaffer", "Vahşiler", vbg.

Rameau'nun klavyeli çalgılar için bestelediği eserleri gözden geçirecek olursak, Rigaudon adı altında verilen sadece iki bölüm buluyoruz. Bunlar ikinci kitabı Pièces de Clavecin'de (1724) yer alan 1. ve 2. Rigaudonlardır. Günümüzde çok iyi bilinen ve çeşitli müzik toplulukları için uyarlamaları bulunan bu iki Rigaudon, Heifetz'in yaptığı uyarlama için kaynak olarak kullandığı Rigaudon değildir.

Jean-Phillippe Rameau'nun Pièces de Clavecin'de (ikinci cilt, 1724) yer alan 1. ve 2. Rigaudonların başlangıç ölçüleri. Bestecinin klavyeli çalgılar için yazmış olduğu Rigaudonlar bu ikisinden ibarettir.

Dardanus üzerine

Dardanus, Rameau'nun Hippolyte et Aricie (1733) ve Castor et Pollux (1737) operalarını takiben bestelediği üçüncü trajedisi ve beşinci operası oluyor. Dardanus'tan önce iki de opera-bale bestelemişti: Les Indes Galantes (1735) ve Les Fêtes d'Hébé (1739).

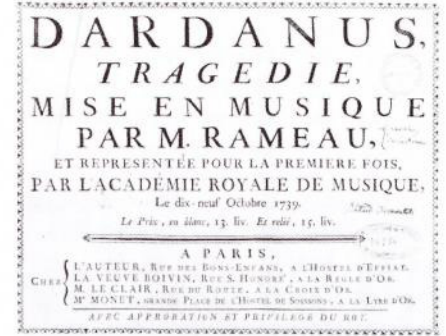
Operadaki belli başlı karakterler Dardanus (tenor), Iphise (soprano), Teucer (bas-bariton), Antéonor (bas-bariton), Venus (soprano) ve Isménor (bas). Yunan mitolojisine göre Jupiter (Zeus) ve Electra'nın oğlu olan Dardanus İlyada destanında bahsi geçen Truva krallarının ilkiydi. Operada Teucer, Truva ile savaş halindeki Frigya kralıdır. Dardanus Teucer'in kızı Iphise'ye aşık, ama Iphise bir komşu ülkenin kralı olan Antéonor ile evlendirilecektir. Operanın öyküsü Dardanus ve Iphise'nin bu karmaşık aşkı üzerine kurulmuştur.

Dardanus operasınının 1760'larda Fransa'daki bir gösteriminde baş karakter Dardanus'un kostümü.

Dardanus 1739'daki prömiyerinde libretto-sununun zayıf bulunmasına rağmen yirmi altı kez oynandı. Daha sonra bir süre için rafa kaldırıldı ve ancak 1744'de bir trajedi olarak

yeniden ele alındı. Rameau uzmanı Cuthbert Girdlestone'a göre orijinal çalışma müzik-severler için bir ziyafet ama oyunseverler için hayal kırıklığıydı, yani müziği iyi ama öyküsü kötü bulunmuştu. 1744'deki yeniden canlandırılmasında ise beş perdenin üçü baştan sona tekrar yazılmış, müzik ve libretto önemli ölçüde değişmiş, yepyeni bir hikaye kullanılmıştı. 1744 versiyonunun baş sayfasında bunun yeni bir eser olduğu belirtiliyor: "Nouvelle tragédie mise en musique par M. Rameau et représentée pour la première fois par l'Académie Royale de musique le 17 Avril 1744." Müzik olarak orijinalde bulunan birçok güzel pasaj yeni trajedide yer almamaktadır. Herşeye rağmen, 1760'da bir kez daha küçük değişikliklere maruz kalan Dardanus Rameau'nun en parlak eserlerinden biri olarak kabul edilir.

Dardanus'un 1739 versiyonunun kapağı. Operanın ilk gösterimi için 19 Ekim 1739 tarihi verilmiş.

Burada ilginç bir noktaya değinmekte yarar var. Girdlestone ve bazı diğer kaynaklara göre Dardanus'un prömiyer tarihi 19 Kasım 1739'dur. Bu tarih 1739'da basılmış olan orijinal libretto-nun kapağında ve daha sonra yayımlanmış bazı diğer kaynaklarda ise 19 Ekim 1739 olarak verilmektedir. Ünlü Grove's Dictionary of Music and Musicians ise prömiyer tarihi konusunda pek karar verememiş görünüyor. Bu tarihi bazı basılarda 19 Ekim, bazılarında is 19 Kasım olarak buluyoruz. Örneğin 1883, 1894 ve 1964 yılı basımlarında Dardanus'un prömiyer tarihi olarak 19 Kasım 1739; 1909, 1910 ve 1937 basımlarında ise 19 Ekim 1739 veriliyor.

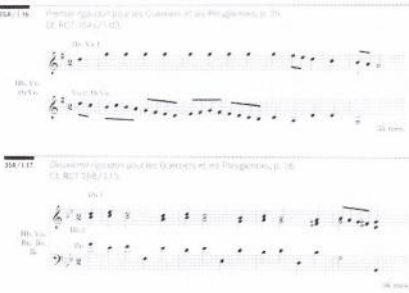

Rameau'nun Dardanus'unun 1739 versiyonundan 1. Rigaudon (1. perde, 3. sahne).

Rameau'nun Dardanus'unun 1739 versiyonundan 2. Rigaudon (1. perde, 3. sahne).

Heifetz'in kaynak olarak kullandığı ve uyarlamasında tonalitesini orijinal Sol majör/minörden Mi majör/minöre aktardığı Rigaudon, Dardanus operasının orijinal 1739 versiyonunda, 1. perdenin 3. sahnesinde yer alıyor. Rameau'nun eserlerinin tematik kataloğunda "Savaşçılar ve Frigyalılar için 1. ve 2. Rigaudon" ("Premier and Deuxième rigaudon pour les Guerriers et les Phrygiennes") olarak kayda geçmiş. Bu iki Rigaudon, operanın 1744'de sahnelenen yenilenmiş şeklinde ise yer almıyor.

RDardanus'un 1739 versiyonundan 1. ve 2. Rigaudon (1. perde, 3. sahne); Rameau'nun eserlerinin tematik kataloğunda başlıkları "Premier and Deuxième rigaudon pour les Guerriers et les Phrygiennes" olarak veriliyor.

Hatalı Rameau-Heifetz Rigaudon bilgileri

Rameau-Heifetz Rigaudon'un kaynağı olarak "Dardanus'tan Rigaudon" yerine Rameau'nun klavyeli çalgılar için eserlerini yani "Pièces de clavecin"i gösteren çok sayıda yayın bulunuyor. Örneğin öğrencisi Ayke Agus'un kitabında Heifetz'in tamamladığı uyarlama projeleri kapsamında keman ve piyano için yayımlanan eserlerin bir listesi var. Agus, Heifetz'le olan çalışmalarına 1971 yılında Los Angeles'ta keman öğrencisi olarak başladı, daha sonra piyanist olarak Heifetz'in beğenisini kazandı ve ustanın eşlikçisi olarak çalıştı. Heifetz'in hayatının son on beş yılında keman dersleri, provolar ve ustalık sınıflarında piyano çaldı, Heifetz ile oda müziği yaptı. Heifetz hakkındaki kitabında Rigaudon için verdiği bilgi şöyle: "Rameau, Jean-Philippe, Rigaudon, Pièces de clavecin'den alınma, 1928'de Constantinople'da bitirildi, 1929 yılında C. Fischer tarafından yayımlandı."

Heifetz'in bir aranjör olarak müzik dünyasına yaptığı katkılar son zamanlarda akademik çevrelerde daha fazla ilgi toplamaya başladı. Bu konuda yazılmış doktora (DMA) tezleriyle sanatçının 20. yüzyıl keman-piyano repertuarına kazandırdıkları incelenip ayrıntılı bir şekilde belgeleniyor. Keman-piyano uyarlamaları iki tezde incelenmiş: Jae Won Jung'un Heifetz, Oistrakh ve Szigeti'nin 20. yüzyıl keman repertuarına katkıları üzerine hazırladığı 2007 Florida State University doktora tezinde Rameau-Heifetz Rigaudon da yer alıyor. Jascha Heifetz üzerine olan 1. bölümün ekindeki keman-piyano uyarlamalarının listesinde bu uyarlamayı "Rameau, Jean-Philippe (1683-1764), Pièces de clavecin'den 'Rigaudon', Carl Fischer, 1929" olarak buluyoruz. Daha yakın zamanda yazılmış bir başka doktora tezi de 2013 yılında Yeon Kyeong Go tarafından University of Illinois at Urbana-Champaign'de yazılmış. Bu çalışma sadece Heifetz'in keman-piyano uyarlamaları üzerine. Burada da ek A'da No. 118 olarak bulduğumuz Rameau-Heifetz Rigaudon'un İstanbul'da bitirilip 1929'da Carl Fischer tarafından yayımlandığı doğru olarak verildi de alındığı kaynak olarak Dardanus operasını değil de "Pièces de clavecin" ibaresini buluyoruz.

Ses kayıtlarında verilen kaynaklar

Rameau-Heifetz Rigaudon'un bazı kayıtlarında ve bu kayıtlar hakkında bilgi veren kaynaklarda da Heifetz uyarlamasının kaynağı "Pièces de clavecin" olarak geçiyor. "A Tribute to Jascha Heifetz" (EMI CDC 7496042, 1989) başlıklı CD tanınmış keman sanatçısı Itzhak Perlman'ın eşlikçisi Samuel Sanders ile Heifetz'e adanmış bir kayıt. 1988 yılından olan bu kayıta Rameau-Heifetz Rigaudon da dahil olmak üzere Heifetz'in ondokuz uyarlaması seslendirilmiş. Eserin zarif karakteri, notları kaleme alan Noël Goodwin tarafından çok güzel bir şekilde "... 18. yüzyıldan Rameau'nun hayat dolu dans müziği Rigaudon'u hafif bir dokunuşla ve zarif sıçramalarla dile getiren keman..." olarak betimleniyor. Ama Warner Classics web sayfasında bu CD için verilen bilgide "Rameau / Arr Heifetz: Pieces de clavecin (1724): Rigaudon" sözlerini buluyoruz. Aynı şekilde Worldcat dijital kütüphane servisi "A Tribute to Jascha Heifetz" CDsi üzerine şu bilgiyi veriyor: "Rameau, Jean-Philippe, 1683-1764.; Pièces de clavecin; (1724); Rigaudon; arr. Heifetz". ArkivMusic plak satış şirketinin web sayfası aynı CD için "Pièces de clavecin: no 7, Rigaudon no 1 in E minor by Jean-Philippe Rameau, written: circa 1724/1731, arranged: Heifetz" diyor. Bütün bu örneklerde Rameau-Heifetz uyarlamasının kaynağı Dardanus operası yerine "Pièces de clavecin" olarak veriliyor.

İki diskten oluşan bir başka Perlman derlemesi "Itzhak Perlman: Violin Encores" (Warner Classics/Parlophone 0724347695759) 24. parça olarak Rameau-Heifetz Rigaudon'u içeriyor. Naxos Müzik Kütüphanesinde (Naxos Music Library) yer alan açıklama bu parçanın kaynağını "Dardanus, 1. perde, 3. sahne" yerine "Dardanus, 3. perde" olarak veriyor.

Rameau-Heifetz Rigaudon'un bir başka kaydı ise ustanın bis parçalarını kayda alan öğrencisi Ayke Agus tarafından yapılmış. "Ayke Agus Doubles" (Protone Records, NRPR 2208) adlı bu diskte yetenekli Agus hem keman hem de piyano partiyonlarını seslendiriyor. Önce piyano partiyonunu dijital olarak kaydettikten sonra bunun üzerine keman partiyonunu çalarak kaydetmiş. Agus'un bu disk için seçtiği 19 parçanın üçüncüsü Rameau-Heifetz Rigaudon. CD notlarına göre: "Bu diskteki iki eser Heifetz'in uyarlamalarındaki serbest yaklaşımı gösteriyor. Armonizasyonunu değiştirdiği eserler Rameau'nun Rigaudon'u ve Weber'in Rondo'su". Diskteki Rigaudon tabii ki Heifetz'in uyarlaması olan Dardanus'tan Rigaudon, ama bunun alındığı yer hatalı olarak "Pièces de clavecin" olarak veriliyor.

Dardanus'tan Rigaudon'un alındığı orijinal eser olarak Rameau'nun klavyen yapıtlarını gösteren birçok kaynak var. Eserin başka müzisyenler tarafından yapılmış uyarlamaları için bile bazı kaynaklar Rameau'nun klavyen eserlerini orijinal beste olarak veriyor. Dolayısıyla yapılan atıf hatası sadece Heifetz'in uyarlaması ile sınırlı kalmıyor, bu Rigaudon'un orijinal kaynağının net olmadığı anlaşılıyor. Philadelphia Oda Orkestrasının (Chamber Orchestra of Philadelphia), Dirk Brosse'nin yönetiminde yaptığı bir CD var (COP106). Bu kayıta Rameau'nun eserlerinin Richard Temple-Savage tarafından küçük orkestraya uyarlandığı bir süit bulunuyor. Bu süitin dördüncü bölümü Dardanus'tan Rigaudon. Worldcat dünya kütüphane servisi uyarlamasının kaynağını klavyen müziği olarak veriyor. Daha da ilginç, The Suite for String Orchestra başlıklı bu müziğin önsözü, bölümün Rameau'nun bir klavyen eserinden alındığını söylüyor. Temple-Savage şöyle yazıyor "Jean Philippe Rameau'nun az bilinen eserlerini daha büyük bir dinleyici kitlesine taşımak amacıyla orijinal olarak solo klavyen için bestelediği altı popüler parçayı yaylı çalgılar orkestrası için uyarladım." Süit şu bölümlerden oluşuyor: I. L'Égyptienne, II. Menuet, III. Rondeau, IV. Rigaudon, V. Gigue en rondeau I, VI. Gigue en rondeau II. Burada IV numaralı bölüm Dardanus'tan Rigaudon'un uyarlaması. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu Rigaudon'un kaynağı önsözde bahsi geçtiği gibi klavyen müziği değildir.

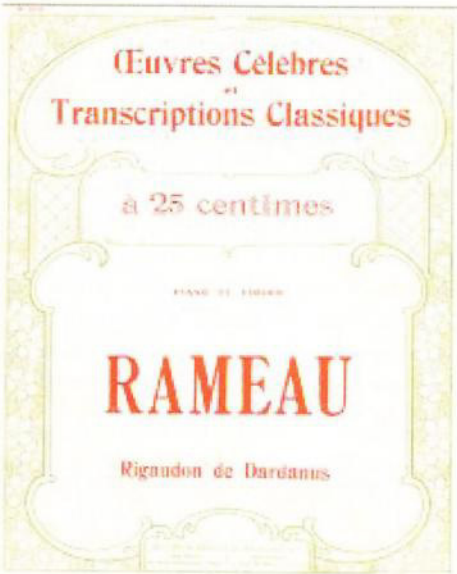
Yine Naxos Müzik Kütüphanesinde bir saksafon dördlüsünün yaptığı "Simply Four Saxophones" adlı bir CD'nin kayıt bilgileri bulunuyor (Adelphi Saxophone Quartet, Warner Classics - Parlophone 0724357252751). Burada da CD'de yer alan Rameau eseri Dardanus'tan Rigaudon'un bir uyarlaması. Kaynak olarak "Dardanus, 1. perde, 3. sahne" yerine "Dardanus, 3. perde" veriliyor.

Rameau-Rigaudon'un diğer uyarlamaları

Dardanus'tan Rigaudon o kadar sevilen bir eser olmuş ki 18. yüzyıldan bu yana akla gelir her cins müzik topluluğu için uyarlanmış. Worldcat dijital kütüphane kataloğundan bu uyarlamaların hangi enstrümanlar için yapıldığını gösteren bir döküm almak mümkün: solo piyano, klavye, org, harp, gitar, klarinet, flüt, piyano dört el, keman ve piyano, viyolonsel ve piyano, flüt ve piyano, klarinet ve piyano, alto saksofon ve piyano, harmonyum ve piyano, Barok flüt ve sürekli bas, flüt ve gitar, iki keman ve piyano, iki klarinet ve piyano, iki flüt, iki klarinet, üç flüt, kontrbas üçlüsü, nefesli sazlar dördlüsü, saksofon dördlüsü, konser bandosu, askeri bando ve oda orkestrası.

Heifetz'in 1928 uyarlamasından önce Dardanus'tan Rigaudon'un birkaç diğer keman-piyano uyarlaması çıkmıştı. Salon müziği olarak Vogel & Lefort (1870), A. Samm'in uyarlamasıyla Durand (1880), M. Sénart, B. Roudanez et Cie (1910), J.-Th. Raineau'nun uyarlamasıyla Paris (1913), Georges Catherine uyarlamasıyla Alphonse Leduc (1923), bu eski aranjmanları yayınlayanların arasında yer alıyor.

En azından piyanistler tarafından iyi bilinen bir başka Dardanus'tan Rigaudon uyarlaması ünlü piyanist Leopold Godowsky'ye ait. Godowsky'nin solo piyano uyarlaması orijinal tonaliteyi Mi majör/minör'e aktarmış – ki bu da Heifetz'in de kullandığı tonalite oluyor. Godowsky'nin uyarlaması sanatçının Renaissance, Free Transcriptions of Old Masterpieces adlı 1906 basımlı iki ciltlik notasının 1. cildinde No. 2 olarak yer almakta.

Dardanus'tan Rigaudon'un 1910 tarihli eski bir keman ve piyano uyarlamasının kapağı. Paris'te M. Sénart, B. Roudanez et Cie tarafından yayımlanmıştır.

Dardanus'tan Rigaudon'un büyük orkestra için uyarlamaları da var. New York Philharmonic Society'nin 1909 yılı ilk konserinin programında bu eser de yer aldı. Bu konserde orkestra şefi yaşamının son iki yılı olan 1909-11 arasında New York Philharmonic Orchestra'nın yönetmenliğini yapan Gustav Mahler'den başkası değildi. Orkestrayla verdiği ilk konser 10 Kasım 1909'da Carnegie Hall'da gerçekleşti. Programda Bach'tan bir orkestra süiti, Handel'den bir melodi, bir Haydn senfonisi ve birinci kemanının solist olarak yer aldığı Bach'ın 3. keman konçertosu vardı. Mahler tarafından programa dahil edilen bir diğer eser ise Rameau Dardanus'tan Rigaudon'un orkestra uyarlamasıydı.

Rameau-Rigaudon'un en eski kayıtları

Musical Times dergisinin Kasım 1924 sayısında Mozart'ın büyük Sol minör Senfonisinin Æolian-Vocalion şirketi tarafından yapılmış yeni fonograf kaydının bir değerlendirmesi bulunuyor. Zamanın teknolojisi sınırlı olduğu için senfoninin dördüncü bölümü ancak iki tarafına da kayıt yapılabilen çok sayıda plağa sığdırılabilmiş. Bu plaklardan birinin yarısı boş kalınca oraya da Dardanus'tan Rigaudon'un kaydedilmesi uygun görülmüş: "... öbür taraf Rameau'nun 'Dardanus' operasından Rigaudon'a ayrılmış – hoş ve zarif bir eser. Bildiğimiz kadarıyla bu ilk kaydı oluyor..." 1924'te bu kaydı yapan orkestra H. Greenbaum'un yönetimindeki Æolian orkestrasıydı. Gerçekte ise Rigaudon'un o zamandan neredeyse onbeş sene önce, 1908'de yapılmış bir başka kaydı da var: Victor Records için Orchestre Symphonique de Paris'in kaydettiği versiyon (Victor 67201, Paris). Bu büyük bir olasılıkla Dardanus'tan Rigaudon'un ilk kaydı oluyor.

Heifetz uyarlamalarının kendisi tarafından yapılmış kayıtlarına gelince, Artur Weschler-Vered kitabında sanatçının ticari kayıtlarının çok geniş kapsamlı bir listesini veriyor. Burada eksik olan kayıtlar izinsiz yapılmış korsan CDler. Ticari kayıtların arasında Rameau-Rigaudon yok. Yani günümüzde kendi uyarlamasını Heifetz'in seslendirmesiyle duyabileceğimiz bir kayıt bulmak mümkün değil. Heifetz, Rameau-Heifetz Rigaudon'u kayda almadığı halde, Rameau'nun Pièces de Clavecin'den Tambourin (ikinci cilt, No. 11, Mi minör) uyarlamasını almış. Bu keman ve piyano için uyarlama Joseph Achron tarafından yapılmış, Heifetz ve Isidor Achron tarafından 1924'te New Jersey Victor Stüdyolarında kaydedilmiş. Eserin kaydını RCA Victor Red Seal tarafından 2002 yılında bir araya konulan "Jascha Heifetz rediscovered" başlıklı CD'de bulmak mümkün.

Kaynakça

- Ayke Agus, Heifetz as I Knew Him, Amadeus Press, Portland, 2001, p. 256.
- Violet Alford, The Rigaudon, The Musical Quarterly, Vol. 30, No. 3, July, 1944, pp. 277-296.
- Sylvie Bouissou, Pascal Denécheau and Denis Herlin, "Jean-Philippe Rameau, Catalogue thématique des oeuvres musicales," Tome 3, CNRC Editions, Bibliothèque nationale de France, 2012, pp. 302, 336.
- Critical Facsimiles 1, Broude Brothers Limited, New York, 1986.
- Ömer Eğecioglu, "A note on Heifetz's arrangement of Rameau's Rigaudon," The Musical Times, Winter 2016 sayısı.
- David Ewen, Encyclopedia of the Opera, Hill and Wang, Inc., 1963, p. 103.
- Cuthbert Girdlestone, Jean-Philippe Rameau, his life and his work, Dover Publications, New York, 1969.
- Yeon Kyeong Go, Jascha Heifetz's transcriptions for violin and piano: A study of their genesis and style, DMA thesis, University of Illinois at Urbana-Champaign, 2013.
- Leopold Godowsky, Renaissance: freie Bearbeitungen alter Meisterstücke für Klavier, Schlesingersche Buch und Musikhandlung, Berlin, 1906.
- Grove Music Online. Oxford Music Online. Oxford University Press.
- Amanda Holden (ed.), The Penguin Opera Guide, Penguin Books, London, 1993, p. 310.
- Jae Won (Noella) Jung, "Jascha Heifetz, David Oistrakh, Joseph Szigeti: Their Contributions to the Violin Repertoire of the Twentieth Century," Electronic Theses, Treatises and Dissertations. Paper 3726, Florida State University, 2007, p. 17.
- Paul-Marie Masson, Les deux Versions du "Dardanus" de Rameau, Acta Musicologica, Vol. 26, 1954, pp. 36-48.
- Nicole Lallement, Iconography of Rameau's Opera: The Dardanus Example, Music in Art, Vol. 34, No. 1-2, Theater and Opera, 2009, pp. 165-175.
- Franklin Mesa, Opera: An Encyclopedia of World Premieres And Significant Performances, Singers, Composers, Librettists, Arias and Conductors, 1597-2000, McFarland & Company, 2007, p. 64.
- Jon Paxman, A Chronology of Western Classical Music 1600-2000, Omnibus Press, 2014, p. 229.
- PBS, American Masters Online, Heifetz Biography and Timeline, www.pbs.org/wnet/americanmasters.
- Joshua S. Walden, "The Hora Staccato in Swing!": Jascha Heifetz's Musical Eclecticism and the Adaptation of Violin Miniatures, Journal of the Society for American Music, 6, 2012, pp. 405-431.
- The Los Angeles Times, 19 April 1929.
- The Musical Quarterly, January, 1932.
- The Musical Times, November 1, 1924.
- The New York Times, November 11, 1909.
- The New York Times, January 27, 1929.
- The Oxford Dictionary of Music, 2nd ed. rev. Ed. Michael Kennedy. Oxford Music Online. Oxford University Press.
- The Washington Post, January 13, 1929.
- Performers' Facsimiles, No. 156 & 157, New York.
- Joanne Swenson-Eldridge, "Heifetz, Jascha." American National Biography Online, February, 2000.
- Robert Temple-Savage (arranger), Suite for String Orchestra, Jean Phillippe Rameau (1683-1764), Hawkes & Son, London, 1941.
- Cynthia Verba, Dramatic Expression in Rameau's Tragédie en Musique: Between Tradition and Enlightenment, Cambridge University Press, 2013, p. 322.
- Artur Weschler-Vered, Jascha Heifetz, Robert Hale Ltd., London, 1986.
- www.imslp.org
- www.jaschaheifetz.com
- www.warnerclassics.com/shop/1518,0825646129799/itzhak-perلمان-a-tribute-to-jascha-heifetz